

TARDY PÁL – STEFÁN MÁRIA – ZÁMBÓ JÓZSEF

A globális gazdaság, a hazai gazdaság és az acélipar helyzete, kilátásai a válság első évében

2008 második felében az USA-ból kiindult pénzügyi válság globálissá vált és igen rövid idő alatt a gazdaságra is áttért. A gazdasági válság mélypontját szakértők 2009-re teszik, kifizetéséről folynak a viták. A gazdasági válság hatására a világ acélfelhasználása 2008-ban csökkent, és az előrejelzések szerint 2009-ben további jelentős csökkenés várható. A magyar gazdaságot a már korábban kialakult problémák miatt az átlagnál jobban érintik ezek a folyamatok, a gazdaság 2009-ben 3-7%-kal csökkenhet. Az acélfelhasználás 2008-ban lényegében stagnált, 2009-re 9-10%-os csökkenést prognosztizáltunk. A dolgozat az MVAE 2009. februári taggyűlésére készült előterjesztés szerkesztett változata.

1. Bevezetés

A Magyar Vas- és Acélipari Egyesülés központi szervezete több mint egy évtizede év elején elkészíti a gazdasági és acélpiacon előrejelzéseket. Az előrejelzések elkészítése során felhasználjuk a nagy nemzetközi gazdasági és acélipari szervezetek anyagait, a hazai gazdaság alakulásáról és kilátásairól szóló információkat, a hazai és külföldi acélipari vállalatoktól érkező híreket. A nemzetközi előrejelzések és saját előrejelzéseink azonban olyan mértékben még soha nem tértek el a tényadatoktól, mint a 2008 elején készültek.

A világgazdaságban 2008 második felében olyan válságfolyamatok indultak el,

amelyekre mértékadó szakértők szerint az 1930-as évek elején kialakult globális válság óta nem volt példa. Ez a 2008-ra várt eredményeket igen jelentős mértékben rontotta. A politikusok és gazdasági szakértők elemzik a helyzetet, az egyes országok saját eszközeikkel igyekeznek csökkenteni a hatásokat országaikon belül, a globális megoldásokra is születnek elképzelések, a válság mélységéről és kimeneteléről azonban még kevesen mernek nyilatkozni. Annyi biztos, hogy 2009 mind a gazdaság, mind az acélipar számára rendkívül nehéz év lesz.

A magyar gazdaság kilátásait már tavalyi előrejelzésünkben sem tekintettük problémamentesnek. A globális fejlemé-

nyek súlyosbították a helyzetet; ma a hazai politikusok és gazdasági szakértők egyaránt a gyors, fájdalmas intézkedések szükségességét hangsúlyozzák és próbálják meghatározni a konkrét lépéseket.

2009. évi értékelésünk és előrejelzésünk elkészítése ennek megfelelően a szokottnál bonyolultabb, több bizonytalanságot tartalmazó feladat volt, ami elől azonban nem akartunk kitérni.

2. Nemzetközi kitekintés

2.1. A világgazdaság helyzete 2008-ban

A világgazdaság helyzetéről szóló tájékoztatóink az elmúlt években optimisták voltak: rendszeresen tartós, dinamikus növekedésről tudtunk beszámolni. Felhívtuk ugyanakkor a figyelmet a kialakult tendencia néhány jellemzőjére: a már 2007-ben kialakulóban lévő amerikai jelzáloghitelválság esetleges következményeire, továbbá Kína, ill. kisebb mértékben India szerepének jelentős növekedésére a világgazdaságban. Tavaly év elején a mértékadónak tekintett nemzetközi szervezetek véleményét elfogadva 4-5%-os globális GDP-növekedést jeleztünk 2008-ra.

Az év második felében az amerikai hitelpiaci válságból globális pénzügyi válság alakult ki, ami minden előrejelzést felülírt. A pénzügyi válság rendkívül gyorsan áttért a gazdaságra és jelentősen csökkentette a becsült 2008. évi növekedést, a csökkenés az év második felében sokkal drasztikusabb volt (egyedül az Egyesült Államokban az utolsó hónapokban már visszaesésről volt szó). A változás mértékét az 1. táblázattal szemléltetjük.

A kialakult válság következményei közismertek: korábban stabilnak tartott bankok, hitelintézetek mentek tönkre, ill. szorultak állami mentőövre, a járműipar és

Dr. Tardy Pál okleveles kohómérnök. 1993-ig a Vasipari Kutató Intézetben dolgozott, 1994 óta az MVAE műszaki területéért felelős. 1975-ben kandidátusi, 1990-ben akadémiai doktori címet kapott az MTA-tól, 2000-ben a Miskolci Egyetem magántanára lett. Az 1990-es években két cikluson keresztül az OMBKE főtitkára, majd elnöke, jelenleg ex-elnöke. Számos hazai és külföldi publikáció szerzője, nemzetközi konferenciák szerzője.

Stefán Mária 1977-ben matematikai-gazdasági szakon szerzett oklevelet, majd pénz- és hiteligazgatás szakon oklevelet is kapott. Az egyetem elvégzése óta az MVAE munkatársa, jelenleg gazdasági igazgatóhelyettese. A Kohászati Ágazati Párbeszéd Bizottság tagja.

Zámbó József okleveles kohómérnök, kohóipari gazdasági mérnök. 1970-81 között a Vasipari Kutató Intézetben dolgozott. Azóta az MVAE munkatársa, jelenleg kereskedelmi igazgatóhelyettes. 1992-ben fél évig a DIMAG Rt.-nél miniszteri biztos volt. Több szakcikket publikált.

az építőipar piaci drasztikusan beszűkültek, termelő vállalatok sora állt le hosszabb-rövidebb időre, jelentős elbocsátásokra került sor világszerte stb. Abban mindenki egyetért, hogy a 2. világháború óta a legsúlyosabb globális válság alakult ki az elmúlt év második felében.

Az EU főbb gazdasági mutatóit az EUROFER rendszeresen közli piaci előrejelzéseiben. A legutóbbi előrejelzés szerint a BKL Kohászat 2008. 5. számában közzétett adatokhoz képest is romlottak a 2008-ra becsült adatok. Hasonló a helyzet az acélfelhasználó ágazatok teljesítményét illetően.

2.2. Az acéltermelés és -felhasználás alakulása 2008-ban

2008 elején az IISI (azóta worldsteel, World Steel Association) 6,8%-ra becsülte a világ nyersacéltermelésének várható növekedését. A korábbi termelési adatokat és a worldsteel 2008-ra vonatkozó januári becsülését is tartalmazza a 2. táblázat.

Az elmúlt 10 évben először fordult elő, hogy csökkent a világ acéltermelése; a táblázat azt is jól szemlélteti, hogy a legnagyobb csökkenés Kelet-Európában (az új tagállamok és a FÁK országai) következett be.

A folyamatok jellegét jól szemlélteti az 1. ábra, ahol az egyes régiók havi nyersacél-termelésének változását mutatjuk be 2007 és 2008 vonatkozásában. Az első félév adatai még újabb rekordtermelésre utaltak; szeptemberben még csak enyhe, az év hátralévő hónapjaiban viszont megdöbbentő mértékű csökkenés következett be: 2008 decemberében 40-50%-kal kisebb volt a fejlett régiók acéltermelése, mint egy évvel korábban. Ez nyilván azzal függött össze, hogy éppen a legnagyobb acélfelhasználó ágazatokban, az építőiparban és a járműiparban volt a legnagyobb a termelés visszaesése.

Az acélfelhasználás 2008. évi alakulásáról még nem állnak rendelkezésre részletes adatok; nyilvánvaló, hogy a termeléssel összhangban változhatott a globális felhasználás is.

2.3. Válság a gazdaságban és az acéliparban, kilátások

2.3.1. A globális gazdasági válság jellemzői és várható kifutása

Az előzőkben leírtak jól demonstrálják, hogy világméretű, gyorsan kialakult gaz-

1. táblázat. A gazdasági növekedés alakulása néhány országban és régióban (IMF adatok), %

Régió	2006	2007	2008*	2008**	2008. változás***
Világ	5,4	5,2	4,8	3,4	-1,4
USA	2,9	1,9	1,9	1,1	-0,8
Euro-övezet	2,8	2,5	2,1	1,0	-1,1
Japán	2,2	2,0	1,7	-0,3	-2,0
Kína	11,1	11,5	10,0	9,0	-1,0
India	9,7	8,9	8,4	7,3	-1,1

* 2008. januári előrejelzés

** 2009. januári becslés a 2008. évi várható növekedésre

*** a 2008. januári előrejelzés és a 2009. januári becslés különbsége

2. táblázat. A nyersacéltermelés alakulása a worldsteel adatai szerint, Mt

Régió	2005	2006	2007	2008*	2008/2007, %
EU 27	195,5	206,8	209,6	198,5	-5,3
Új tagok	30,4	33,6	34,4	30,3	-12
FÁK országai	113,2	119,9	124,2	114,1	-8,1
NAFTA	127,6	131,8	132,7	125,4	-5,5
Dél-Amerika	45,3	45,3	48,2	47,6	-1,4
Afrika	18,0	18,8	18,8	17,4	-7,4
Közel-Kelet	15,3	15,4	16,5	16,7	1,2
Ázsia	598,1	676,2	756,3	770,5	1,9
Kína	355,8	423,0	489,2	502,0	1,2
Japán	112,5	116,2	120,2	118,7	-1,2
Óceánia	8,6	8,7	8,8	8,4	-4,1
Világ	1146,5	1250,9	1345,4	1329,7	-1,2

* 2009 januárjában készült becslés

dasági válságról van szó, amely méreteiben (a recesszió mértékében) meghaladja az elmúlt évtizedekben tapasztalt válságokét. Legtöbbször az 1929-33. évi gazdasági válsághoz hasonlítják, amely hasonló sebességgel alakult ki és terjedt el az egész világon. Kiteljesedésének és várható lefutásának a becslése, a válságot enyhítő beavatkozási lehetőségek elemzése ma az egyik leginkább igényelt, ugyanakkor legnehezebb feladat.

Mértékadó intézmények már korábban felhívták a figyelmet arra, hogy az elmúlt néhány év robusztus növekedése nagy kockázatot rejt magában. A növekedést az USA-ban jelentős részben a könnyen elérhető hitelek stimulálták, elsősorban a lakáspiacon. Néhány fejlődő országban – főleg Kínában – az export és a beruházási tevékenység erőteljes növekedése volt a hajtóerő. Az USA, majd az EU pénzügyi deficitje nőtt, ugyanakkor Kína, Japán és néhány fejlődő ország egyre növekvő többletrel tett szert, amivel elsősorban dolláralapú tőkebefektetéseket realizáltak, azaz a fejlett országok deficitjét nagyrészt fejlődő országok finanszírozták. Az adósságállomány

(mind a közületi, mind a magánszférában) az elmúlt évben a fejlett országokban olyan mértékűre nőtt, aminek további finanszírozását már a bankok is irreálisnak tartották: a könnyelműen kibocsátott hitelek visszafizetésével kapcsolatos problémák szaporodásával mind kifelé, mind egymás között rendkívül megnehezítették – esetenként leállították – a hitelezést. Masszív állami támogatások ellenére óriásbankok kerültek a csőd szélére, és a világ pénzügyi rendszerének globális jellege miatt rövid idő alatt nemzetközi pénzügyi válság alakult ki. Ehhez az is hozzájárult, hogy az USA problémái ellenére még mindig a dollár a leginkább elfogadott nemzetközi fizetőeszköz.

A hitelpiac beszűkülése, esetenként bezárulása rövid idő alatt a gazdaságban is válságot idézett elő: a termelő vállalatok nem, vagy csak drágán jutottak hozzá a termelés fenntartásához, a lakosság pedig a vásárlásokhoz szükséges hitelekhez. Ez elsősorban a jelentős tőkeigényű építési és járműpiacon okozott drasztikus keresletcsökkenést.

Az elmúlt évtizedekben a világ hozzá-

szokhatott a gazdaság ciklikus változásaihoz, amelyek nagy része ugyancsak pénzügyi válságból indult ki. Szakértők szerint elsősorban a válság mélysége az, ami megkülönbözteti a jelenlegit a korábbi válságoktól. A korábbi válságok elemzése ezért segítséget adhat a jelenlegi válság várható lefutásának megítéléséhez is.

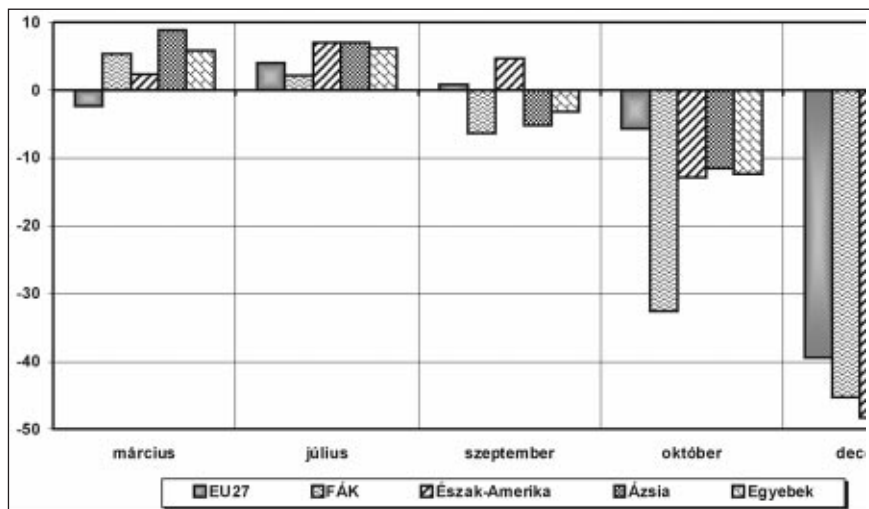
Az Oxford Economics ilyen alapokon végzett elemzéseket. A 2. ábrán a világgazdaság teljesítményének éves változásai, valamint az általuk készített előrejelzések eredményei láthatók az 1980–2015. közti időszakra. Érdeemes figyelni arra, hogy a nagy ciklusok (a jelentős visszaesések) kb. évtizedenként (az 1980-as évek elején, a 90-es évek elején, majd az ezredfordulón, most pedig az első évtized végén) alakultak ki (köztük esetenként több kis ciklus is megfigyelhető volt). A nagy ciklusok amplitúdóját illetően a jelenlegi messze a legnagyobb: ha az előrejelzés beválik, jövőre először fordul elő a 2. világháború óta, hogy a világgazdaság érdemlegesen zsugorodik.

A korábbi válságok tapasztalatai és a jelenlegi folyamatok alapján feltételezik, hogy a válság mélypontja 2009-ben lesz; 2010-ben a recesszió helyett már stagnálást, ezt követően pedig 2011–2012 között emelkedő ütemű növekedést várnak.

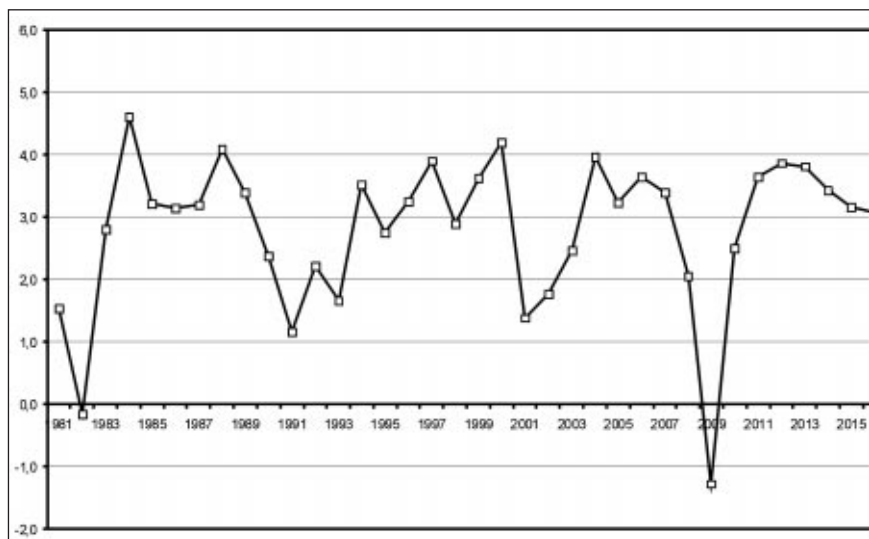
A hasonlóságok ellenére figyelemre méltó különbségek vannak a különböző régiók GDP-változásának alakulásában (3. ábra). 2009-re néhány fejlett EU-tagországra 4–6%-os visszaesést, Kelet-Európára (Csehország, Lengyelország, Oroszország, Ukrajna) lényegében stagnálást, Amerikára 3–5%-os csökkenést feltételeznek, Kína esetében pedig a korábbi kétszámjegyű növekedés 6–7%-ra való csökkenését jelzik. Közös vonás, hogy a recessziót – mintegy a visszaesés ellenhatásaként – rövid, átlag feletti gyors növekedési szakasz követheti.

Ezek a makrogazdasági előrejelzések akkor realizálódhatnak, ha a jelenlegi válság kialakulásához vezető problémákat megoldják. A témával foglalkozó nemzetközi fórumokon elhangzott vélemények többsége szerint az utóbbi évek fejlődési modellje (amit sokan leegyszerűsítve neoliberais piaci modellnek neveznek) nem tartható fenn, paradigmaváltásra van szükség. A nemzetközi pénzügyi és gazdasági fórumok elsősorban az alábbi változásokra hívják fel a figyelmet:

- a globalizáció ellenhatásaként megindult és várhatólag folytatódik egy deglobalizációs folyamat, ennek részeként rena-

■ 1. ábra. Az egyes régiók nyersacéltermelésének változása 2008-ban 2007 azonos időszakához képest, %

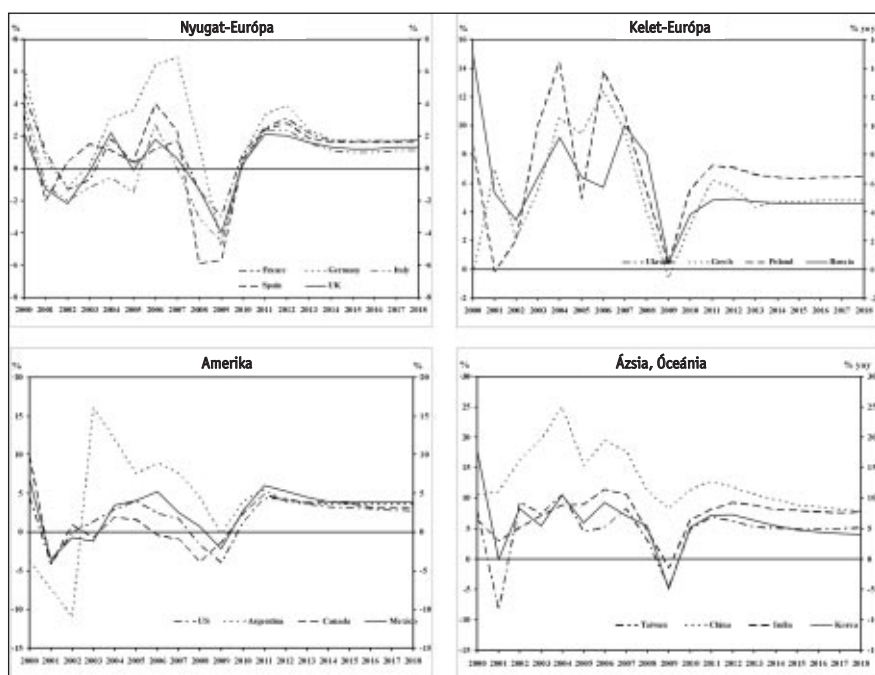
■ 2. ábra. A globális GDP éves változása 1980–2018 között (2000-es US \$ alapon), %

cionalizációs (újraállamosítási) folyamatok indultak meg elsősorban a pénzügyi szektorban;

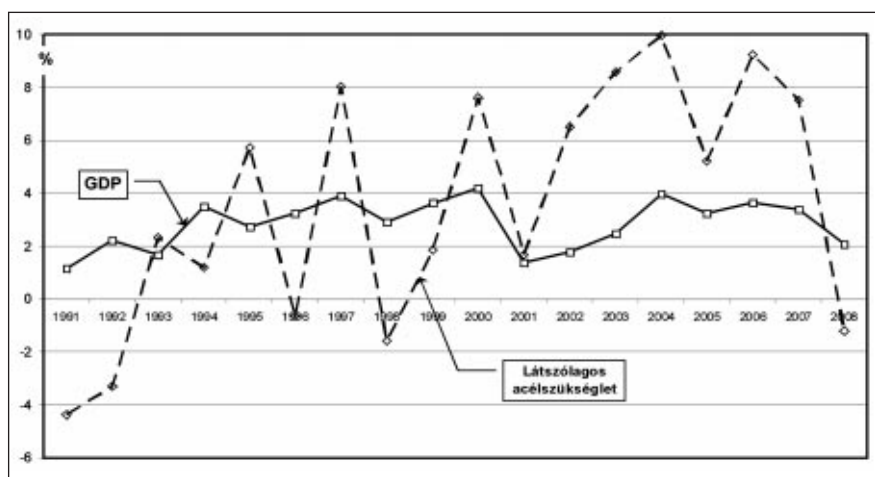
- a politika és a gazdaság egypólusú jellege (az USA dominanciája) megszűnik és multipolárisá alakul (elsősorban az ázsiai mamutgazdaságok előretörésének eredményeként);
- az állam az eddiginél nagyobb szerepet vállal a gazdaság- és társadalmpolitika alakításában (protekciónizmus);
- a problémák csak globálisan kezelhetők, ezért szükség van a nemzetközi pénzügyi rendszer felülvizsgálatára és újraszabályozására. Ehhez egy, az ENSZ Biztonsági Tanácsához hasonló felhatalmazású globális gazdasági tanács létrehozása is indokolt lehet.

Egyre erősödnek azok a vélemények is,

hogy a paradigmaváltásnak nem szabad kizárólag a pénzügyi szektorra korlátozódnia. A neoliberais gazdaságpolitika a piac egyeduralmát hirdetve számos helyen növelte a szociális feszültségeket, a gazdag és szegény országok/társadalmi csoportok közti különbségeket; a termelés és a fogyasztás növelésének bővületében alig vette figyelembe a növekedés természeti korlátait (nyersanyagok, környezetvédelem, klímavédelem). Kétségtelen, hogy az erre irányuló törekvések az elmúlt években erősödtek; indokolt, hogy a paradigmaváltás során ezeket a szempontokat is figyelembe vegyék. Általános vélemény, hogy ezek a globális problémák – a pénzügyi szektor problémáival együtt – csak globálisan, a legszélesebb nemzetközi együttműködés keretei között oldhatók meg.

■ 3. ábra. Az egyes régiók GDP-változása

■ 4. ábra. A globális GDP és a látszólagos acélszükséglet változása az előző év százalékában

2.3.2. A globális acélpiacokon várható fejlemények

A worldsteel az elmúlt évtizedben rendre elkészítette az acélfelhasználás rövid- és középtávú alakulására vonatkozó előrejelzéseit, amelyeket előterjesztéseinkben mindig felhasználtunk. A válság kibontakozása óta nem tették közzé előrejelzést, ami nyilván azzal magyarázható, hogy sem a gazdaság várható alakulásáról, sem az acélfelhasználást befolyásoló további tényezőkről nem álltak rendelkezésre általuk megbízhatónak minősített előrejelzések.

A világgazdaság teljesítménye és acéligénye közötti összefüggés létezése logikus, senki által nem vitatott tény. Az acélfelhasználás előrejelzéseinek készítésé-

nél azonban a nagy nemzetközi szervezetek is alapvetően kvalitatív jelleggel veszik figyelembe ezt az összefüggést, mert a gazdasági növekedés mutatóinak megbízhatósága és a mutatók mögötti információ-tömeg (a gazdaság szerkezete, acélintenzitása stb.) bonyolultsága rendkívül nehézé teszi a megbízható kvantitatív összefüggések megállapítását. Mivel a gazdaság állapota és fejlődése a jelenlegi helyzetben nem tekinthető normálisnak, indokoltnak láttuk, hogy a rendelkezésre álló adatok felhasználásával megvizsgáljuk ezt az összefüggést, és így készítsük el saját előrejelzésünket.

Az összefüggés vizsgálatánál a már említett Oxford Economics gazdasági adatait

és a worldsteel (IISI) acélfelhasználási adatait vettük alapul.

A 4. ábra a világgazdaság és a látszólagos acélfelhasználás éves változásait mutatja 1991–2008 között. Az ábrán jól érzékelhető, hogy a kettő között van összefüggés (a növekedés és csökkenés időpontjai gyakran egybeesnek), de az acélfelhasználás változásai lényegesen nagyobbak a GDP változásainál.

Az 5. ábrán a két mennyiség egymáshoz tartozó adatait tüntettük fel a világra és külön Kínára vonatkozóan. A két adathalmaz jól elválik egymástól, mert Kína növekedési adatait a globális növekedési adatok meg sem közelítették ebben az időszakban. Kína adatainak a szórása is nagyobb. Az összefüggések jelentős szórása ellenére megadtuk a regressziós egyeneseket és egyenleteket, az egyenest az extrapoláció során a legvalószínűbb adatokat reprezentáló összefüggésnek feltételeztük.

A megfelelő GDP adatok hiányában a világ Kína nélküli részére vonatkozó összefüggést nem tudjuk bemutatni.

Figyelemre méltó, hogy a regressziós egyenesek iránytangense nagyobb 1-nél, ezek szerint a GDP %-os változásához ennél nagyobb acélfelhasználás-változás tartozik. Erre már korábban is felhívták a figyelmet, és ez magyarázza a 3. ábrán a GDP és az acélfelhasználás ingadozásainak mértékében tapasztalt különbségeket is. Arra is felfigyeltek már korábban, hogy a gazdasági növekedés jelentős lassulása, ill. a stagnálás általában az acélfelhasználás visszaesésével jár.

A fenti összefüggések bizonytalansága miatt nyilván komoly fenntartásokkal lehet ezeket extrapolációra (előrejelzésre) felhasználni, de egyéb támpont hiányában mégis ezt tettük. A 2009-re vonatkozó gazdasági előrejelzések birtokában (l. korábban) az alábbiakra következtethetünk:

- a világ acélfelhasználása (1,5%-os gazdasági visszaesést figyelembe véve) 4-5%-kal csökkenhet;
- Kína acélfelhasználása (7% körüli GDP-növekedést feltételezve) 3-5% körül növekedhet.

Ennek következményeként Kína részaránya az acélfelhasználásban tovább növekszik. Ezt figyelembe véve nyilvánvaló, hogy a Kínán kívüli országok acélfelhasználása erőteljesebben (8-10%-kal) csökkenhet, és ez elsősorban a fejlett ipari országokra (köztük az EU-ra) lesz jellemző.

2.3.3. Az EUROFER előrejelzése az EU acélpiacáról

Az EUROFER 2009 januárjában tette közzé legújabb acélpiaci elemzését. Ebben az EU(27) GDP-jére vonatkozóan 1,9%-os, ipari termelésére vonatkozóan pedig 4,3%-os csökkenést jósol. Különösen nagy lesz a beruházási tevékenység, az export és az import csökkenése.

A nagy acélfelhasználó szektorokra vonatkozó előrejelzéseket a 6. ábra szemlélteti.

Az előrejelzés szerint 2009 első és második negyedében még igen nagymértékű visszaeséssel kell számolni, de a második félévben jelentősen csökkenhet a visszaesés mértéke. 2010 egészére már mind a GDP-ben, mind a felhasználó szektorok többségében enyhe növekedés válthatja fel a recessziót.

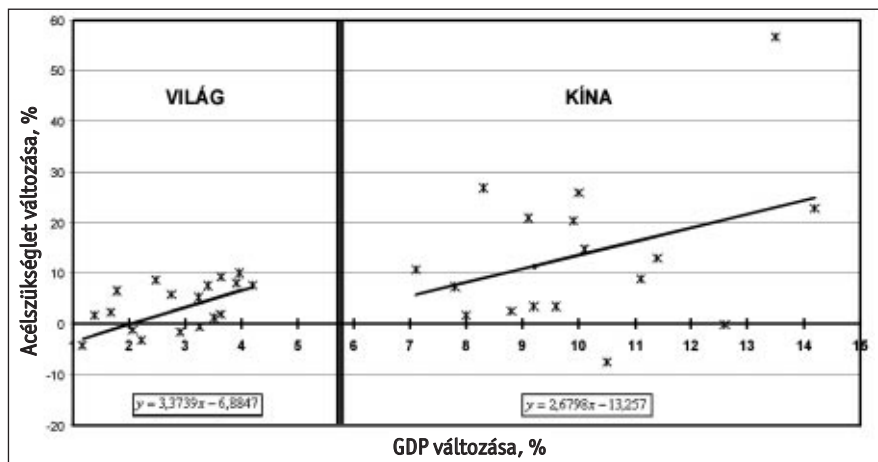
A tényleges és látszólagos acélfelhasználás alakulására vonatkozó előrejelzésük még drámaibb (7. ábra).

Mint ismeretes, a tényleges és látszólagos felhasználás között az a különbség, hogy a látszólagos felhasználásnál nem veszik figyelembe a raktárkészletek változását. Az acélipari vállalatok eladási lehetőségei szempontjából a látszólagos felhasználásnak van nagyobb jelentősége, a gazdaság teljesítményével viszont inkább a tényleges felhasználás hozható összefüggésbe. A 2009 végére jelzett látszólagos felhasználás-növekedést a raktárkészletek várható kimerülésére alapozták. Ugyancsak a feltételezett raktárkészlet-változással magyarázható a tényleges és látszólagos felhasználás nagy különbsége 2010-ben.

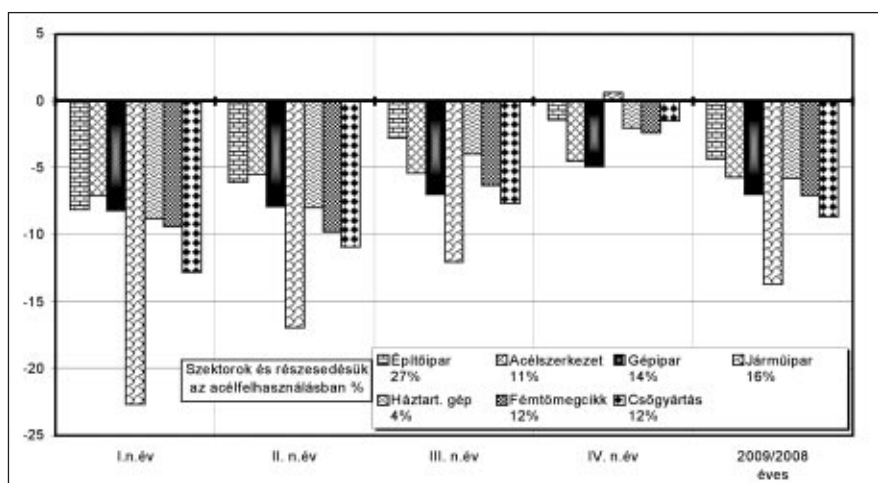
A 2009-re jelzett 8,8%-os tényleges acélfelhasználás-csökkenés elég jó összhangban van az előző pontban leírtakkal, ahol a fejlett régiókra 8-10%-os csökkenést jeleztünk.

2.3.4. Az acélipar működési feltételeinek alakulása

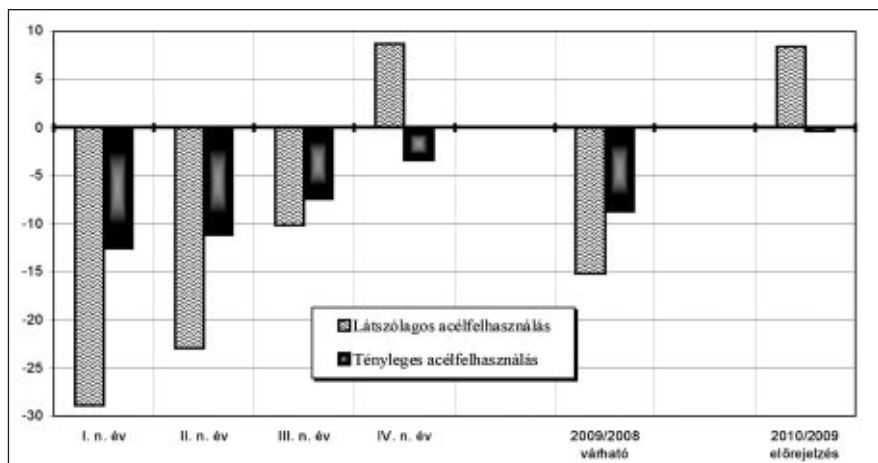
Az acéltermékek ára a kereslet visszaesésének eredményeképpen 2008 második felében meredeken esett, majd 2009 elején lassult a csökkenés (8. ábra); ennek egyik oka minden bizonnyal a raktárkészletek csökkenése. A további áralakulást elsősorban az dönti el, hogy a nagy acélipari vállalatok mennyire igazítják termelésüket az igényekhez. Az elmúlt évek fejlesztéseinek eredményeképpen a globális kapacitások ma ismét jelentősen meghaladják az aktuális igényeket, így a túlkínálat kialakulásá-

5. ábra. A globális GDP és a látszólagos acélszükséglet változásának összefüggése 1991-2007 között

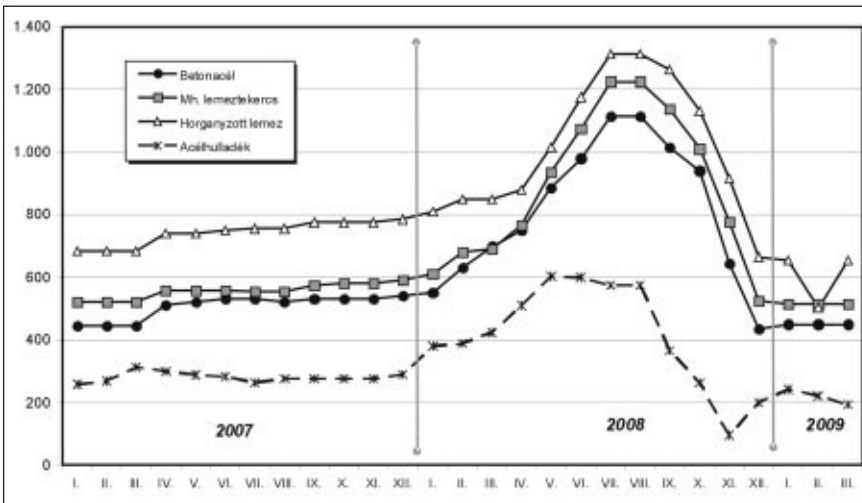
6. ábra. Az egyes szektorok acélfelhasználásának várható alakulása 2009-ben 2008 azonos időszakához képest az EU-ban, %

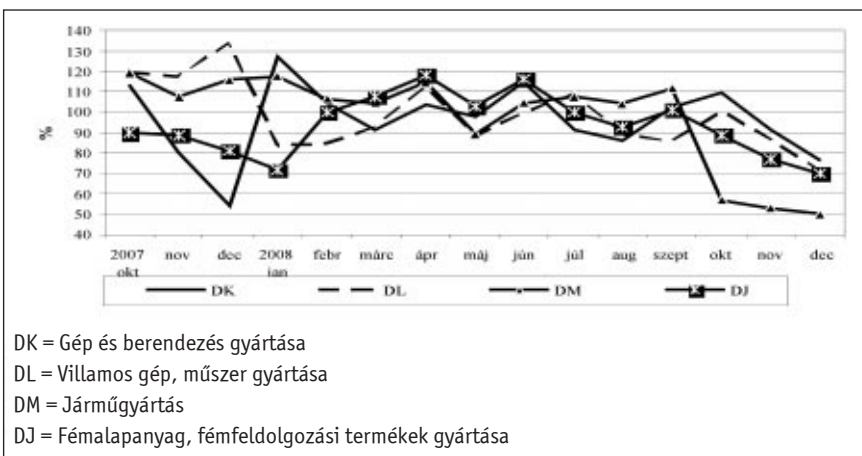
7. ábra. Az EU tényleges és látszólagos acélfelhasználásának változása 2009-ben az előző év azonos időszakához képest, %

nak megvannak a feltételei. Egelőre úgy tűnik azonban, hogy a legnagyobb termelők az ésszerűbb megoldást választják: jelentősen csökkentik a termelést, és ily

módon próbálják stabilizálni az árakat. Az acélipar növekvő konszolidációja elősegíti ezt a folyamatot: a legnagyobb vállalatok stratégiája meghatározó a globális

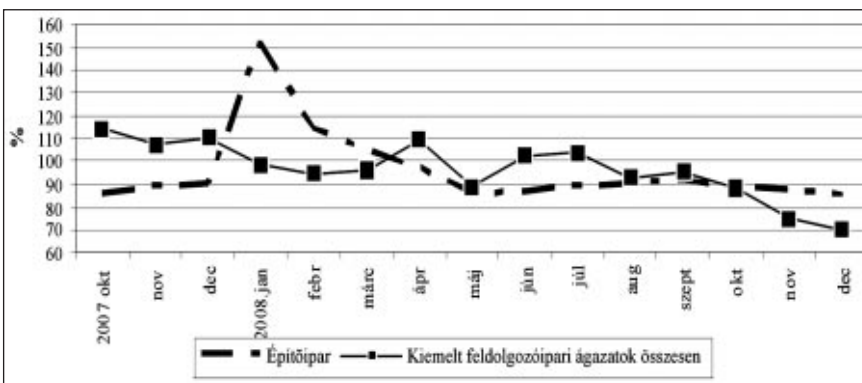

■ 8. ábra. Acéltermékek árának alakulása, USD/t

DK = Gép és berendezés gyártása
DL = Villamos gép, műszer gyártása
DM = Járműgyártás
DJ = Fémalapanyag, fémfeldolgozási termékek gyártása

■ 9. ábra. Kiemelt feldolgozóipari ágazatok új megrendeléseinek alakulása (az előző év azonos időszaka = 100)

■ 10. ábra. Az építőipari és a kiemelt feldolgozóipari ágazatok új megrendeléseinek alakulása (az előző év azonos időszaka = 100)

acélpiacon. A termelés visszafogása lehetőséget ad a vállalatoknak hosszabb távú stratégiájuk kialakítására, fejlesztési céljaik átgondolására, termelési és termék-szerkezetük ésszerű módosítására.

A betétanyagok árát a beszállítók határozzák meg. Mint többször leírtuk, a vas-

érc és a kokszolható szén esetében a szállítások döntő hányada néhány vállalat-csoporthoz (országhoz) kötődik, amit az elmúlt években igen jól ki tudtak használni árpolitikájukban: éves megállapodásokat kényszerítettek az acéliparra és évente jelentős mértékben növelték az árakat.

A kialakult válság hatására az azonnali árak tavaly év végén már jelentősen csökkentek, és nem tűnik reménytelennek egy jelentős árcsökkenés a 2009-es megállapodásban sem. Az alapanyagok beszállítóinak létérdeke ugyanis, hogy felhasználók ne menjenek tönkre.

3. A hazai gazdaság helyzete

3.1. Esélyeink és lehetőségeink

A magyar gazdaság – és társadalom – fordulóponthoz érkezett. Nem csupán a világgazdasági válság miatt, hanem azért is, mert azok az eszközök, lehetőségek, amelyek az elmúlt években tompították a gazdaságunkat érő külső sokkokat (a 2001-es világgazdasági recesszió), most nem állnak rendelkezésre. Ilyen volt a 2002-es fiskális élénkítés. Jelen esetben azonban sem a költségvetési, sem a monetáris politika eszközei nem elegendőek arra, hogy mérsékeljék a világgazdasági válság kedvezőtlen hatásait. A magyar gazdaság jelentős mértékű külső támogatásra szorul.

A világgazdasági krízis több csatornán keresztül bénítja a gazdaságot. Miközben a hazai növekedés legfőbb motorja az elmúlt években az export volt, legfontosabb külpiaacaink szűkülése mérsékli a magyar kivittelt, ez pedig korlátozza az ipar növekedési lehetőségeit is.

A globális likviditási hiány visszafogja a beruházások növekedését, de csökken a foglalkoztatás, a háztartások fogyasztása, és így a szolgáltatások kilátásai is. Egyszóval lefelé menő spirálba került az ország, kérdés, hogyan lehet kimozdulni belőle.

A kialakult helyzetben a vezető magyarországi kutatóintézetek úgy látják, hogy a külső pénzügyi segítség lehetőségének biztosításával egy közmegegyezésen alapuló, szigorú gazdaságpolitika mellett esély nyílhat a fenntartható növekedésünk alapjainak megteremtéséhez. Amennyiben viszont a kormányzat nem teszi meg a szükséges intézkedéseket, soha nem tapasztalt, súlyos helyzetbe kerülhet az ország.

3.2. A főbb makrogazdasági mutatók alakulása

A magyar gazdaság teljesítménye (GDP) mintegy 2,5%-kal (GKI), a PM „vészprognózis” szerint 3%-kal csökken (januári prognózis). Más gazdaságelemzők 5-7%-os zuhanást sem tartanak kizártnak.

Az ipari termelés várhatóan 5-10%-kal visszaesik, az I. félévi jelentős mérséklődés után azonban a IV. negyedévben, illetve a jövő évben elindulhat a növekedés. Az építőiparban folytatódik a már két éve tartó csökkenés, a hitelforrások szűkössége az állami, üzleti, lakossági beruházásokat is visszafogja. A gazdaság egészére jellemző verseny tovább élesedik, ez a kisebb, tökeszegény vállalkozások körében csődöket valószínűsít. Növekedni fog a körbetartozások mértéke. Összességében az iparra és az építőiparra a kereslet és az árak drasztikus csökkenése jellemző.

A háztartások fogyasztása és beruházása a növekvő hiteltörlesztési terhek, illetve az új hitelfelvételi lehetőségek beszűkülése és drágulása következtében érezhetően mérséklődik.

Az infláció 2009 elején csökken, éves átlagban 3-4%-os áremelkedés várható. Az áfa esetleges emelése a szűk kereslet és az erős verseny miatt csak kisebb részben jelenik meg az árakban.

A forint árfolyama január végére 300 Ft/euróra, majd a fölé gyengült. Az MNB januárban folytatta óvatos kamatcsökkentő lépéseit, az év során ennek folytatódására lehet számítani.

3.3. Ipar, építőipar

Az ipari termelés volumene 2008 átlagában 1,1%-kal csökkent a 2007. évi termeléshez mérve. A termelési szint mérséklődése júliusban kezdődött el, és decemberben a csökkenés már elérte a 19,6%-ot (az előző év azonos időszakához mérve). Hasonló módon számítva a belföldi értékesítés mintegy 11%-kal, az export kb. 22%-kal mérséklődött.

Ágazati és alágazati teljesítmények (éves átlag):

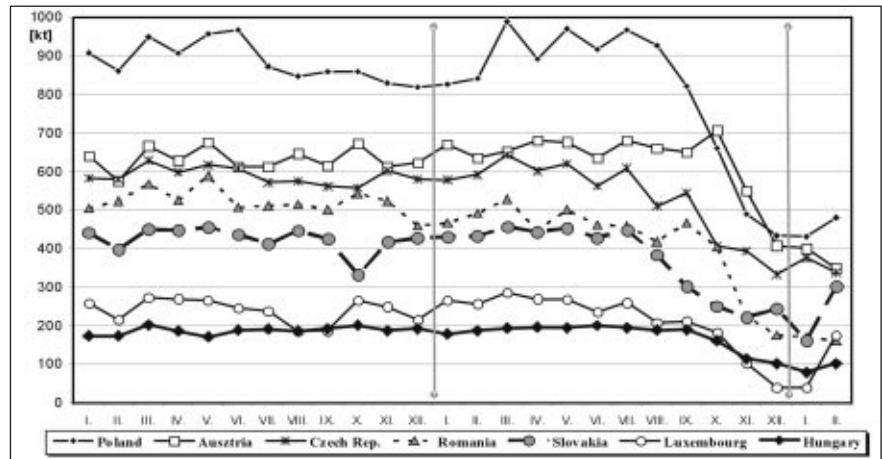
- Fémalapanyag- és fémfeldolgozás
- Gép- és berendezésgyártás
- Villamosgép-, műszergyártás
- Járműgyártás

Volumenindexek (előző év azonos időszaka = 100)

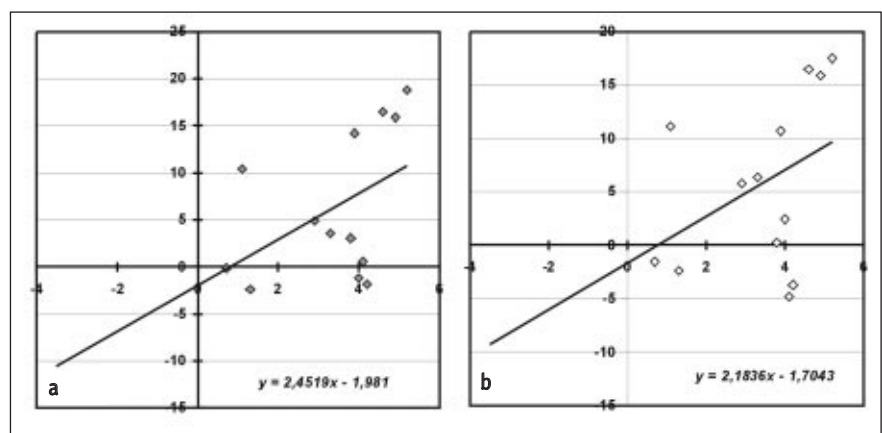
- 99,0%
- 104,2%
- 96,8%
- 101,2%

A decemberi adatok alapján a legnagyobb a mérséklődés a villamosgép-, műszergyártásban (mintegy 33%), ezt az alágazatot követi a járműgyártás kb. 28%-os termelés-csökkenéssel (változatlan áras termelési érték indexekből; december/december).

A belső és a külső körülmények egyaránt rosszak, a gazdasági teljesítmények drasztikus visszaesést szenvednek el, és ez a

11. ábra. Nyersacéltermelés havonta néhány európai országban 2007-től 2009 februárig

12. ábra. PF szemléletű (a) és TEF szemléletű (b) acélfelhasználás, és a GDP-változás kapcsolása (1996-2009)

gazdaság minden szegmensében érzékelhető, de elsősorban az autógyártás, a gépgyártás és más kapcsolódó ágazatok, így az acéltermékek gyártása terén is. Jelen helyzetből kiindulva az ipar visszaesése az I. félévben akár 20-25%-os is lehet. A feldol-

teljesítménye az elmúlt évi viszonylagos javulás ellenére továbbra is gyenge, ezt támasztja alá a tavaly folyamatosan csökkenő új rendelésállomány szintje is (10. ábra), vagyis a 2008. évi javulást a befejeződő építkezések növekedése okozta.

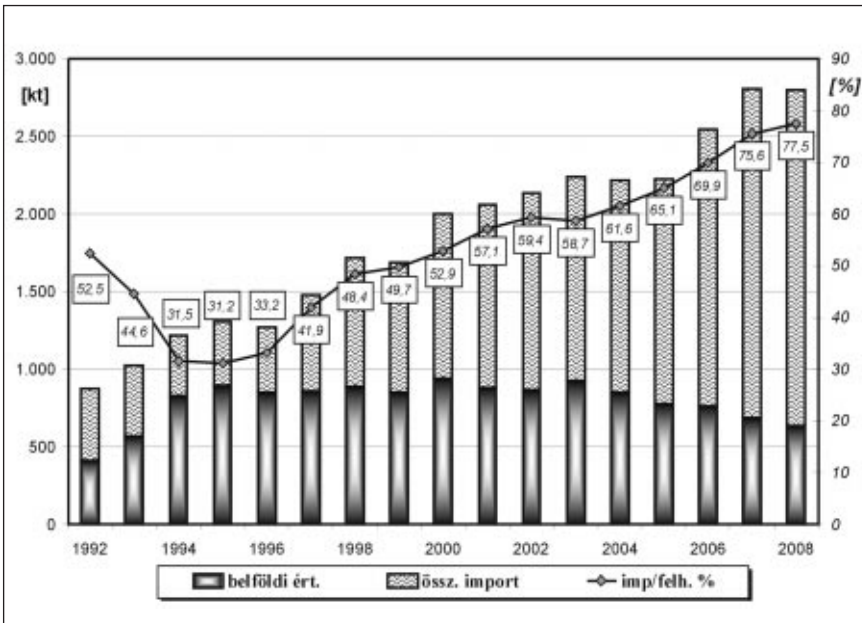
Az építőiparban – hacsak nem történik erőteljesebb állami beavatkozás – a piaci helyzet egyre tragikusabbá válik.

Néhány jellemző:

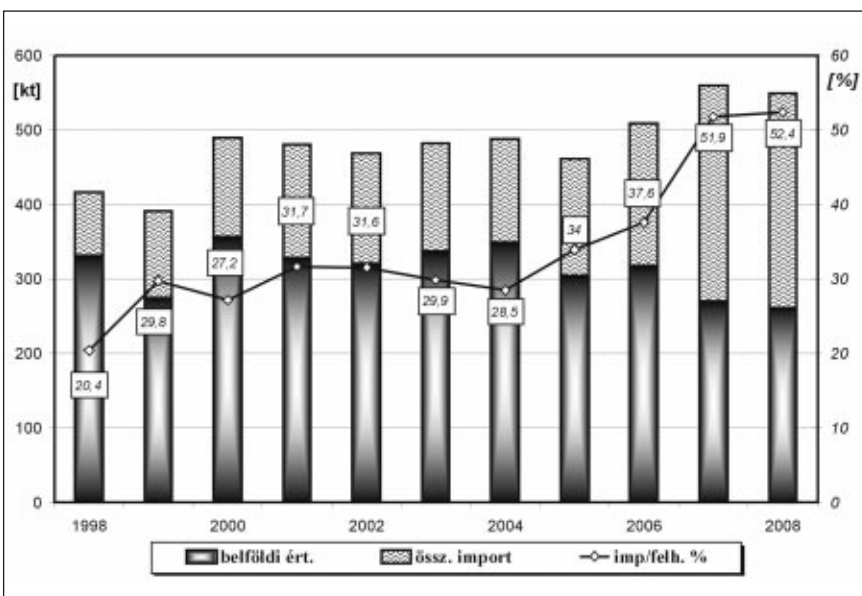
- a nagy, folyami hídépítések befejeződtek (talán az M43- as Tisza-híd az egyetlen, ami számottevő);
- a magasépítési ágazatban, ezen ágazat hiteligényének kielégítetlensége miatt, csarnoképítésre nem lehet számítani, a lakásépítési ágazat gyakorlatilag áll;
- az olajipari és petrokémiai beruházások az olaj alacsony ára miatt hiányzó beruházási keretek miatt halasztódnak;
- az energetikai beruházások a gáztüzelésű erőműveknél felfüggesztve, halasztva;
- kérdéses a hulladékkezelési programok folytatódása;

3. táblázat.

Felhasználó ágazatok	Termelés változása 2008. dec./2007. dec.		Termelés változása 2009. évi becslés		A felhasználó szektorok részese- dése az acélfelhasz- nálásból	Az acélszükséglet változása		
	1		2	3		1	2	3
	Index (%)	Változás (%)	Változás (%)					
Fémfeldolgozás	79,3	-20,7	-7	-7	20	-4,14	-1,40	-1,40
Gép- és berendezésgyártás	91,7	-8,3	-8	-10	17	-1,41	-1,36	-1,70
Villamosgépgyártás	67,4	-32,6	-10	-12	8	-2,61	-0,80	-0,96
Járműgyártás	72,2	-27,8	-10	-15	25	-6,95	-2,50	-3,75
Egyéb felhasználók	98,0	-2,0	-8	-10	7	-0,14	-0,56	-0,70
Építőipar	105,5	+5,5	-5	-10	23	1,27	-1,15	-2,3
Összesen					100	-13,98	-7,77	-10,81

13. ábra. Összes hazai acélfelhasználás

14. ábra. Összes ötvözetlen melegén hengerelt lemez- és keskenyszalag-felhasználás

– az állami beruházási programok (ígéretek) beindítása, folytatása késik.

Igen erőteljes állami beruházásélnkítésre van szükség.

3.4. A 2009. évi hazai acélszükséglet becslése a felhasználó szektorok várható teljesítménye alapján

Az acélszükséglet alakulását az egyes felhasználó szektorok termelési értékének változtatlanaras volumenindexe, és ezen szektorok acélfelhasználásból való részese-dése alapján becsülni lehet. A számítás-ban az egyes ágazatok csökkenési mérté-keit három változatban vettük figyelembe:

1. A 2008 decemberi termelési teljesítmények alapján (vagyis, ha a 2009-es év teljes egészében ezeket a változásokat hozná).
2. Kiseb mértékű éves átlagos teljesítménymérséklődéseket feltételezve (5-10% között).
3. Nagyobb mértékű éves átlagos ágazatonkénti termelés-csökkenéssel számolva, de nem a decemberi drasztikus csökkenést feltételezve egész évre (7% és 15% között közelítő számítás, 3. táblázat).

A két utóbbi változat alapján kalkulálva 2009-re 7,8% és 10,8% közötti hazai acélszükséglet-csökkenés adódik (közelítő számítás).

Az acélszükséglet-változás fenti adatait módosíthatja a készletváltozás, azaz ha az igények egy részét készletekből elégítik ki, tovább csökken a szükséges termelési mennyiség.

4. A magyar acélpiacon tapasztalt tendenciák és a hazai acélfelhasználás 2009. évi változásának előrejelzése

4.1. Az acéltermelés alakulása

Néhány európai ország 2007-2008. évi

havonkénti acéltermelésének adatai alapján jól látható, hogy 2008 októberétől, Magyarországhoz hasonlóan, szinte minden országban hónapról hónapra jelentősen csökkent az acéltermelés. Kedvező jel viszont, hogy ez év elején néhány országban már nőtt a termelés (11. ábra).

4.2. A GDP és az acélfelhasználás

Az EUROFER gyakorlatában a látszólagos acélfelhasználás számításának alapvetően két fő módszere létezik, nevezetesen a piaci, illetve a termelési oldalról történő megközelítés.

Piaci oldalról történő megközelítés (piaci felhasználás, PF)

$PF = \text{belföldi kiszállítások} + \text{import}$

Termelési oldalról történő megközelítés (TEF)

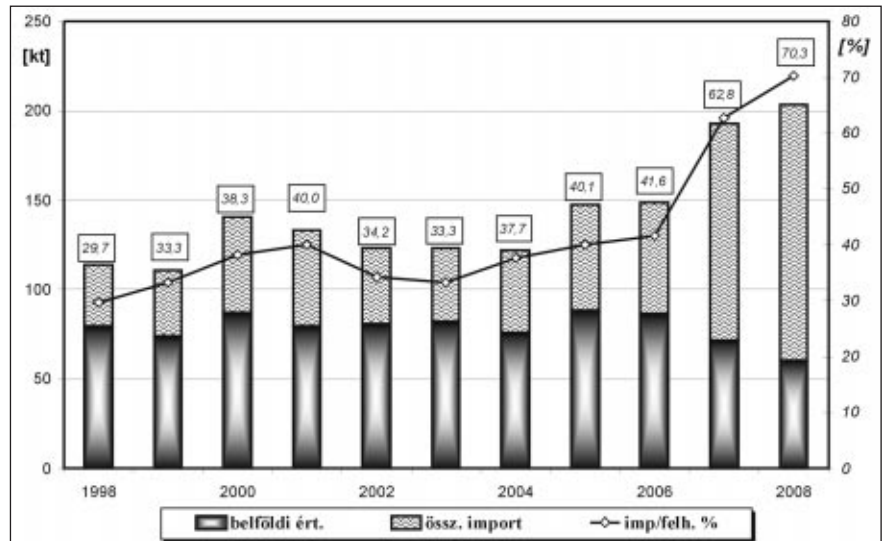
$TEF = \text{termelés} + \text{import} - \text{export}$

A magyar GDP és acélfelhasználás-változás adatait szemlélteti a 12. ábra. A GDP és az acélfelhasználás-változás közötti laza összefüggés alapján a magyar GDP 3%-os csökkenését feltételezve 2009-ben az acélfelhasználás 9,7%, illetve 10,6% körüli csökkenésére lehet számítani.

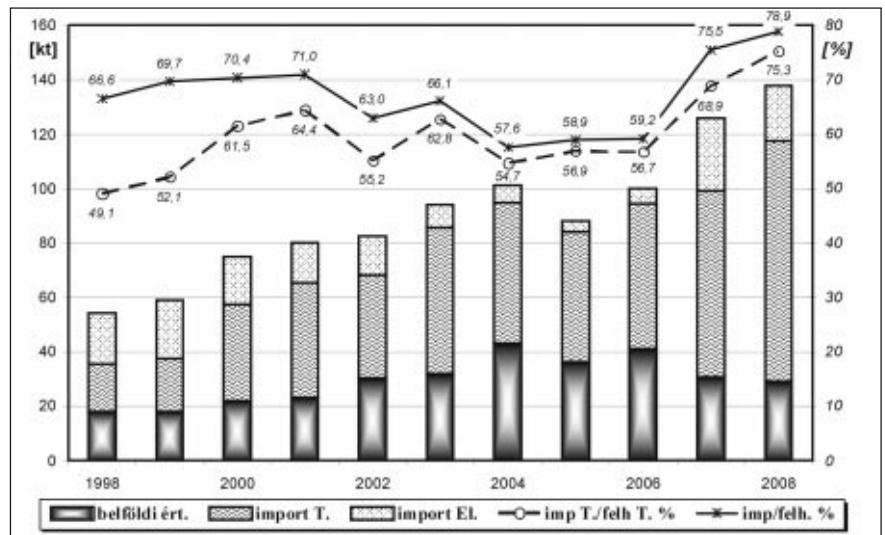
4.3. A piaci megközelítés szerinti látszólagos acélfelhasználás változásának elemzése

2008-ban az összes acélfelhasználás 0,2%-kal csökkent, amelyen belül a belföldről származó acéltermék mennyiség 7,9%-kal csökkent, az import viszont 2,3%-kal nőtt. Az import termék aránya a felhasználásban az elmúlt 10 évben töretlenül nőtt, és 2007-ben 75,6%-ot, majd 2008-ban már 77,5%-ot tett ki (13. ábra).

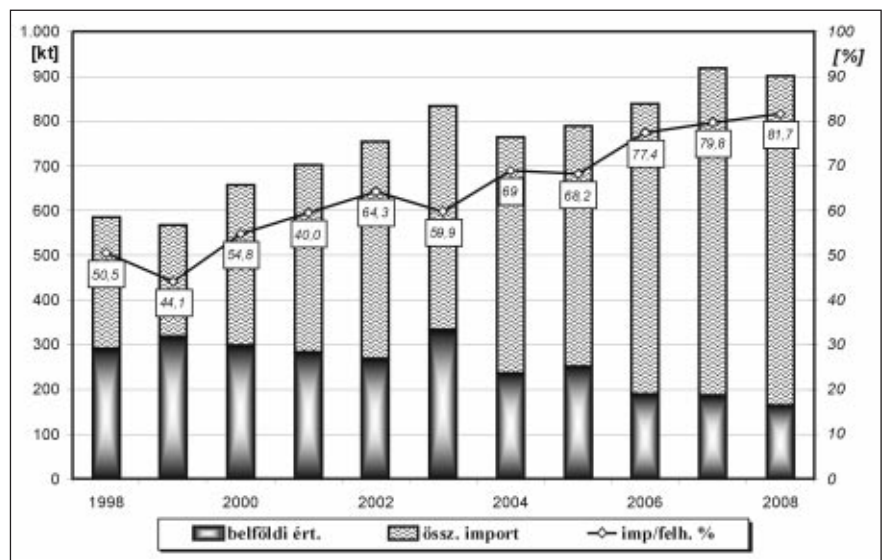
A hengerelt termékcsoportok közül az összes ötvözetlen melegen hengerelt lapostermék (szélestekercs, tábla, keskenyszalag) felhasználás alakulását a 14. ábra szemlélteti. 2006-ban a felhasználás 10,2%-kal, a belföldi származású 4,3%-kal és az import 21,8%-kal nőtt, így az import aránya az addigi legmagasabb (37,6%) lett. 2007-ben jelentős változás történt, ugyanis a felhasználás 10,1%-kal nőtt úgy, hogy a belföldi értékesítés 15,1%-kal csökkent, az import viszont 51,9%-kal nőtt, és így az import aránya a felhasználásban történelmi magasságot (52%-ot) ért el. 2008-ban a belföldi érté-

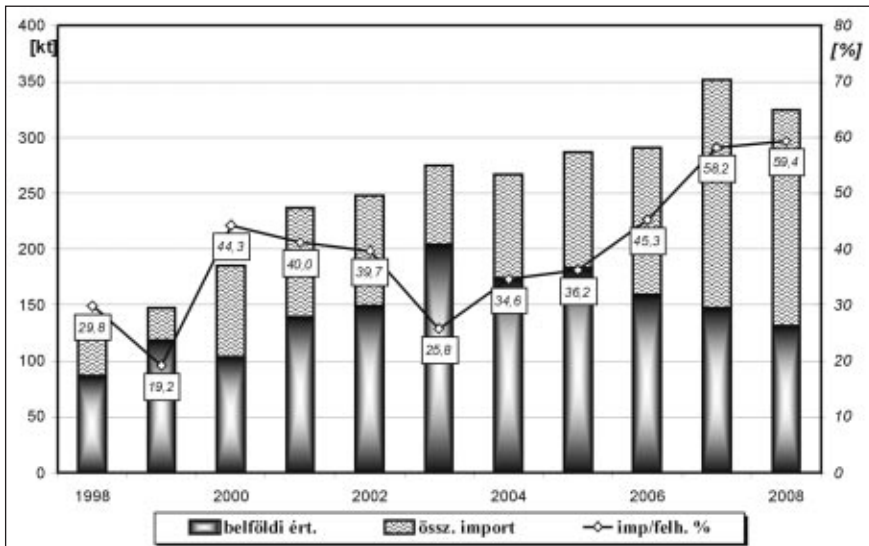
15. ábra. Ötvözetlen melegen hengerelt durvalemez-felhasználás

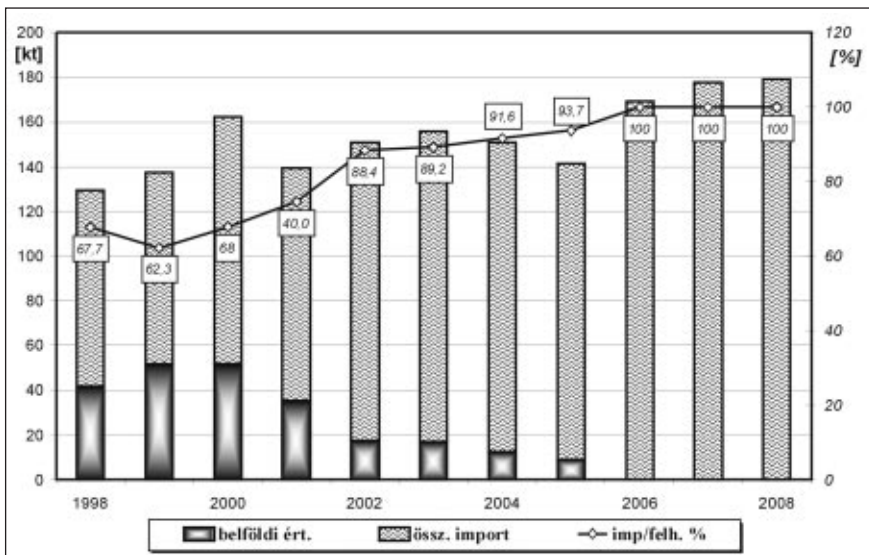
16. ábra. Horganyzott lemez (tekercs és tábla) felhasználás

17. ábra. Az acélfelhasználás változása a hosszútermékek körében

■ 18. ábra. Szál betonacél felhasználás

■ 19. ábra. Melegen hengerelt ötvözetlen szög- és idomacél-felhasználás

kesítés 3,1%-kal, az import 1,0%-kal csökkent, így a felhasználás 2,0%-kal csökkent. Számításaink szerint 2009-ben a felhasználás 3-7%-kal csökkenhet.

A táblalemezen belül külön is megvizsgálva a *durvalemez* piacot (15. ábra), 2007-ben jelentős (29,9%-os) látszólagos felhasználás és rendkívül nagy (96,4%-os) importnövekedés következett be, ugyanakkor a belföldi értékesítés 17,4%-kal az elmúlt 10 év legalacsonyabb szintjére csökkent. Ez a folyamat 2008-ban folytatódott, a belföldi értékesítés 15,8%-kal csökkent, az import 18,1%-kal tovább nőtt, így az import aránya a felhasználásban már 70,3%. 2009-ben minimum 10% körüli felhasználás-csökkenésre lehet számítani.

A *horganyzott lemez* felhasználás 2007-ben rendkívüli módon nőtt, ugyanis a 2006. évi mennyiséghez viszonyítva 26,0%-kal, és ezen belül a tűzhorganyzott 5,0%-kal, az elektrolitikusan horganyzott pedig több mint négyszeresére nőtt. Az összes import aránya a felhasználásban 59,2%-ról 75,5%-ra, a tűzhorganyzott termék importaránya is 56,7%-ról 68,9%-ra emelkedett. 2008-ban az összes felhasználás 9,4%-kal, ezen belül a tűzhorganyzott termék importaránya tovább nőtt, és már 75,3%-ot ért el (16. ábra). 2009-ben a horganyzottlemez-felhasználás számításaink szerint 5,0% és 11,0% közötti mértékkel csökkenhet, és ezen belül a

tűzhorganyzottlemez-felhasználás 5-13% közötti csökkenésére számítunk.

A *melegen hengerelt hosszú termékek*ből a felhasználás 2003-ig, négy éven keresztül nőtt, majd 2004-ben 8,4%-kal csökkent, de 2005 óta ismét növekedett. A keresletbővülést a belföldi gyártóknak csak 2003-ban és 2005-ben sikerült kihasználni. Az import aránya ezt a két évet kivéve 2000 óta minden évben emelkedett, és 2007-ben már 74,8%-ot ért el (17. ábra). Ennek több oka van, amelyek közül meghatározó az, hogy egyre nagyobb az aránya a felhasználásban az itthon már nem gyártott termékeknek (bizonyos minőségű hengerhuzalok, melegen hengerelt szögacél és idomacélok, 150 mm-nél nagyobb keresztmetszetű rúdacélok, sínek), valamint az, hogy a *betonacél* import növekedése fokozódott. 2008-ban a felhasználás 1,9%-kal, a belföldi értékesítés 11,1%-kal csökkent és az import 0,5%-kal nőtt. 2009-ben a felhasználás 4-8%-os további csökkenésére lehet számítani, amely elsősorban az építőipar felvevőképességének függvénye.

A *szál betonacél* felhasználás 2007-ben nagyon jelentős mértékben, 20,8%-kal, és az import 55%-kal nőtt. 2007-ben az import aránya 50% fölé emelkedett (58,2%) és az addigi legmagasabb lett. 2008-ban a felhasználás 7,7%-kal, az import 5,9%-kal és a belföldi értékesítés 10,3%-kal csökkent, így az import aránya már 59,4%. A belföldi értékesítés már három éve csökken (18. ábra). 2009-ben a számítások szerint 3,7-10,1% közötti felhasználás-csökkenés lehetséges, de ez erősen függ az építőipar teljesítményétől.

A *melegen hengerelt szög- és idomacél*-felhasználás 2008-ban 5,1%-kal nőtt. Az import aránya a felhasználásban három éve 100% (19. ábra). 2009-ben a felhasználás kb. 5,0-10,0%-os csökkenése lehetséges.

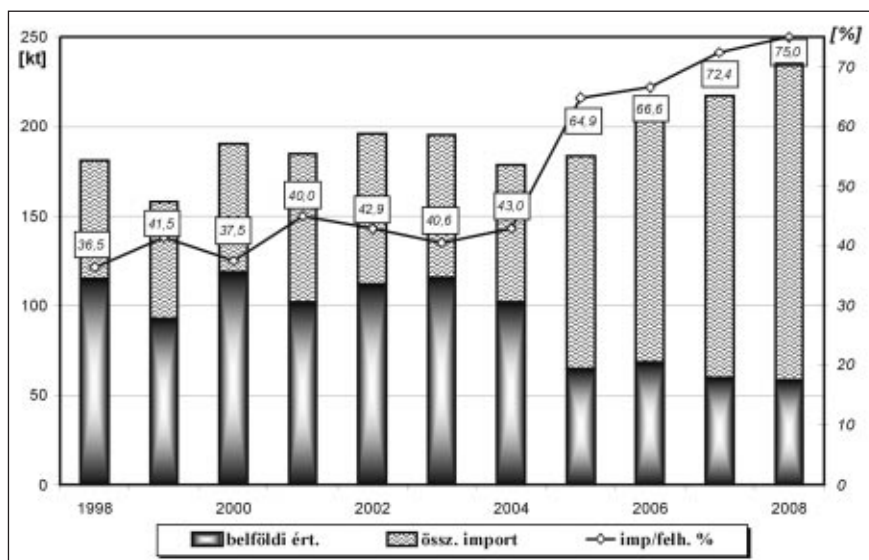
Az *ötvözetlen hegesztett cső és zárszelvény-felhasználás* 2005 óta dinamikus módon nőtt, de a belföldi értékesítés jelentős visszaesése és az import növekedése mellett. Az import aránya a felhasználásban 2004-ig 40% körüli volt, azóta évről évre nőtt, és 2008-ban már 75%-ot tett ki (20. ábra). 2009-ben a felhasználás minimum 5-10%-os visszaesése várható.

Összefoglalás

a. A világgazdaság növekedése 2008-ban lényegesen elmaradt az előző évek szintjétől. A fejlett régiók gazdasága alig nőtt (az EU-é és az USA-é 1% körül nőtt, Ja-

páné néhány tizeddel csökkent); Kína és India fejlődése lassult ugyan, de még mindig jelentős volt (7-9%).

- b. A világ nyersacéltermelése hosszú idő óta először csökkent 2008-ban.
- c. Előrejelzések szerint 2009 lesz a mélypont a világgazdaságban, 2010-ben várható csak növekedés.
- d. A gazdasági teljesítmény és az acélfelhasználás összefüggéseinek elemzése alapján a globális acélfelhasználás 2009-ben 4-5%-kal csökkenhet; ezen belül Kínáé 3-5%-kal nőhet, a fejlett régióké 8-10%-kal csökkenhet. Az EUROFER 8,8% csökkenést valószínűsít az EU-ra.
- e. Az összes látszólagos acélfelhasználás Magyarországon 2008-ban kb. 0,2%-kal csökkent. Ezen belül az egyes termékcsoportokból a felhasználás különbözően változott. Az összes acélfelhasználáson belül az import részaránya ismét nőtt, és már 77,5%-ot tesz ki.
- g. A trendek alapján, illetve a GDP és az acélfelhasználás-változás közötti összefüggés alapján becslülve és a magyar GDP 3%-os csökkenését feltételezve 2009-

20. ábra. Ötvözetlen hegesztett cső és zártszelvény-felhasználás

ben az acélfelhasználás 9,5%-10,5% körüli csökkenésére lehet számítani.

Utólagos megjegyzés

Tanulmányunkat 2009 február közepén

zártuk le. Azóta számos – többnyire negatív értelmű – változást tapasztaltunk mind a nemzetközi, mind a hazai gazdasági és acélpiacon kilátások adatait illetően, ezeket dolgozatunkban értelemszerűen nem vehettük figyelembe.

Acélipari vállalatok intézkedései a válság kezelésére

Az ezredforduló óta páratlan növekedést tapasztaló és élvező acélipar a válság ténye mellett annak mértéke is meglepte. A termelés drasztikus csökkenése a vállalatok részéről azonnali intézkedéseket igényelt a veszteségek elkerülése, ill. minimalizálása érdekében.

Az acélipari vállalatok első lépésként a költségek jelentős csökkentését határozták el. Legelőször a termeléssel nem közvetlenül összefüggő kiadások csökkentésére került sor, az Arcelor-Mittal és mások pl. az utazási költségeket minimalizálták. Ennek lett áldozata a 2009-re tervezett acélipari konferenciák egész sora, köztük a Budapesten márciusban tervezett „Energiahatékonyság és CO₂-kibocsátás csökkentése az acéliparban” c. nemzetközi rendezvény, ahova az előadók felé nem biztosították a részvételét, így le kellett mondani a rendezvényt.

A termelés kényszerű csökkentésének hatását szinte mindenütt a bérköltségek csökkentésével próbálják ellensúlyozni. Ennek legdrasztikusabb módja a létszámleépítés. Az Associated Press jelentése szerint

Európa acéliparában minden hatodik dolgozó részben vagy teljesen elvesztette állását (440 000 dolgozóból 72 000-t érintett a létszámleépítés). Teljes (a remények szerint csak időleges) üzemleállásokra is több helyen sor került: pl. az Arcelor-Mittal hunadeorai (Románia) termelőegységéről és a US Steel hamiltoni (Kanada) üzeméről egyaránt ilyen hír érkezett.

A bérköltségek csökkentésének kevésbé drasztikus módjára több példa található a híradásokban. Az Arcelor-Mittal galati művében azt tervezik, hogy egyelőre három hónapon keresztül a dolgozók hatodát, egymást váltva, 10-10 napig kényszerpihenőre küldik, közben a fizetésük 75%-át kapják. A Voest Alpine 42 000 alkalmazottjából 4 200-at részlegesen foglalkoztatnak, 3-4 000 külső alkalmazott munkájáról pedig lemondanak. A kassai US Steel-nél négy napos munkahetet vezetnek be, csökkentett bérezéssel. A csökkentett munkaidőben való foglalkoztatás széles körben alkalmazott módszer.

Az elmúlt évek kedvező piaci kilátásainak hatására számos acélipari vállalat indít

tott ambíciózus beruházásokat. Ezek egy részét – ahol még volt rá lehetőség – törölték a programból, más részét pedig halasztják, ill. lassítják. Az orosz nagyvállalatok (Szeversztal, Mechel, Evraz) több milliárd dolláros beruházásokat és vállalatfelvásárlásokat törölték terveikből, ill. halasztottak bizonytalan időre, de erre a lépésre is több vállalatnál került sor.

Több példa van arra is, hogy a vállalatok a költségcsökkentés mellett többletforrásokra próbálnak szert tenni. Ennek egyik módja, hogy állami támogatást próbálnak megszerezni. A kassai US Steel acélmű vezetői Fico miniszterelnöktől kérték, hogy az alkalmazottak után fizetendő egészségügyi és szociális járulékok befizetését 60 napon át a kormányzat vállalja át. A miniszterelnök támogatta a kérést azzal, hogy Brüsszel álláspontjától teszi függővé annak teljesítését.

Hasonló akcióra került sor Angliában, ahol a Corus Scunthorpe ügyében lobbiztak parlamenti képviselők; a támogatással azt kívánják elérni, hogy az elbocsátások helyett rövidített munkaidőt alkalmazhassanak. Az illetékes miniszter válasza szerint a